

TOPOGRAFIJA, IDENTITET I EPIGRAFSKA OBILJEŽJA: PROSTORNA ANALIZA MEZARA HUSEINA-KAPETANA GRDAŠĆEVIĆA NA EYÜPSULTANU U ISTANBULU

Emir Demir

Apstrakt

Rad se bavi topografijom mezara Huseina-kapetana Gradašćevića u Istanbulu, analizirajući njegov historijski značaj, prostorne karakteristike i promjene kroz vrijeme na osnovu neposrednog terenskog istraživanja. Husein-kapetan Gradašćević bio je jedan od najznačajnijih vojno-političkih aktera kasnoosmanske Bosne i nosilac ideje autonomnog pokreta. Međutim, uprkos jasnoj historiografskoj prepoznatljivosti njegove ličnosti, materijalni trag njegovog ukopa dugo je ostao nedovoljno istražen, uz nejasne i često oprečne informacije o njegovoj prostornoj i fizičkoj pojavnosti. Iako je lokacija mezara Huseina-kapetana Gradašćevića identifikovana u augustu 2025. godine, predmet ovog rada nije sam čin identifikacije, već sistematska topografska i prostorna analiza mezara, zasnovana na metodama neposrednog terenskog istraživanja. Ovo istraživanje, provedeno krajem 2025. godine, obuhvatilo je neposredni uvid u lokaciju, precizno geolociranje, sistematsko mjerenje nišana, analizu prostornog i topografskog konteksta, kao i komparaciju s historijskim

fotografijama i pisanim izvorima iz prve polovine 20. stoljeća. Dobijeni rezultati se ovim radom po prvi put naučno prezentiraju. Cilj rada je ponuditi topografsku, prostornu i dimenzionalnu analizu mezara, ukazati na promjene nastale tokom proteklog stoljeća te dati doprinos metodologiji terenskog istraživanja osmanskih nadgrobnih spomenika i proučavanju materijalne memorije ključnih ličnosti bosanskohercegovačke historije 19. stoljeća.

Ključne riječi: Ejup/Eyüpsultan; epigrafija; Husein-kapetan Gradašević; Istanbul; komparativna analiza; mezar; nišani; osmanska Bosna; sepulkralna praksa; topografija.

Uvod

Husein-kapetan Gradašević (1802-1834.) jedna je od najuticajnijih i najkompleksnijih ličnosti kasnoosmanske historije Bosne. Kao vojni zapovjednik, politički akter i simbol bosanskog autonomnog pokreta iz prve polovine 19. stoljeća, zauzima izuzetno mjesto u kolektivnom pamćenju Bošnjaka, ali i u širem kontekstu osmanskih reformskih i centralizacijskih procesa.¹ Provincijski muslimanski pokreti ranog 19. stoljeća nastaju kao reakcija na centralizaciju, fiskalne reforme i vojnu reorganizaciju, pri čemu se lokalni akteri pozivaju na tradiciju, islamski legitimitet i pravo na samoupravu unutar Carstva.² Uprkos njegovom historijskom značaju, brojni aspekti njegove biografije – uključujući i pitanje mjesta, izgleda i stanja njegovog mezara u Istanbulu – ostali su dugo vremena nedovoljno istraženi, oslonjeni na fragmentarne navode, sekundarne izvore i usmenu predaju.

Lokacija njegovog grobnog mjesta u historiografiji nije bila sistematski dokumentirana niti precizno locirana u prostorno-topografskom smislu. Raniji navodi o njegovom ukopu u Istanbulu uglavnom su ostajali na općem nivou, bez jasnijih podataka o tačnoj lokaciji, dimenzijama nišana, prostornim odnosima u okviru mezarja, kao i bez pouzdane komparacije između historijskih vizuelnih izvora i savremenog stanja na terenu.³ U tom kontekstu, ovaj rad polazi od rezultata autentičnog terenskog istraživanja u okviru kojeg je 26. augusta 2025.

¹ Husnija Kamberović, *Husein-kapetan Gradašević (1802–1834): Biografija*, BZK „Preporod“, Gradačac, 2002, uvod; poglavlja o pokretu 1831–1832; passim.

² Kemal H. Karpat, *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State*, Oxford University Press, Oxford, 2001, 83–110.

³ Hamdija Kreševljaković, *Husein-kapetan Gradašević – Zmaj od Bosne*, Hrvatska tiskara d. d., Sarajevo, 1931, 1–30.

godine izvršena identifikacija i naučna verifikacija mezara Huseina-kapetana Gradašćevića u Istanbulu.

Osnovni nalazi tog istraživanja prvi put su javno prezentirani u listu *Preporod*,⁴ čime su naučna i šira javnost dobile pouzdanu informaciju o stvarnoj lokaciji i stanju mezara. Radi osiguranja pune naučne i pravne vjerodostojnosti, identifikacija je prošla postupak verifikacije, čime je obezbijeden dodatni stepen formalne potvrde i zaštite od proizvoljnih interpretacija.⁵ Prema tome, ova studija predstavlja nastavak ranije identifikacije i verifikacije mezara Huseina-kapetana Gradašćevića te dovršetak započetog istraživačkog procesa kroz njegovu sistematsku naučnu obradu.

Zasniva se na neposrednom terenskom uvidu, preciznim mjerenjima nišana i pripadajućih struktura, analizi prostornog rasporeda okolnih mezara, kao i komparaciji s dostupnim historijskim fotografijama starim približno jedno stoljeće.

Osvrt na prethodne identifikacije mezara Huseina-kapetana Gradašćevića *Mehmed Forta i novinski zapis o pronalasku mezara (1934.)*

Pitanje mjesta i stanja mezara Huseina-kapetana Gradašćevića privlačilo je pažnju istraživača i javnosti znatno prije savremenih terenskih istraživanja, što potvrđuju novinski i historiografski izvori iz prve polovine 20. stoljeća. Novinski članak objavljen u listu *Vreme* 25. novembra 1934. godine donosi detaljan izvještaj o pronalasku mezara Huseina-kapetana Gradašćevića na starom carigradskom groblju Eyüpsultan.⁶ Kao pronalazač u članku se navodi hodža Mehmet Forta, bosanski iseljenik porijeklom iz Nevesinja nastanjen u Istanbulu, koji je, prema tekstu, zahvaljujući ličnom interesu i poznavanju lokalnog terena uspio identificirati grob. Forta je autoru članka pokazao tačnu lokaciju mezara i ukazao na sačuvane nišane koji su omogućavali pouzdanu identifikaciju. U tekstu se implicira da do tog trenutka mezar nije bio sistematski evidentiran u javnosti niti označen na način koji bi olakšao njegovo pronalaženje, te da se nalazi na samoj ivici zida starog groblja na Eyüpsultanu, iznad zida

⁴ Emir Demir, „Konačno lociran mezar Husein-kapetana Gradašćevića“, *Preporod*, god. LXXV, br. 1291, Sarajevo, 17. septembar 2025, 35.

⁵ Fondacija Spektrum Sarajevo, *Lokacija i čitanje epitafa/tariha sa mezara Husein-kapetana Gradašćevića*, YouTube video, premijerno prikazan: 1. sep 2025., https://www.youtube.com/watch?v=_kpZEGy_sU4

⁶ B. Bukilica, „Na starom carigradskom groblju pronađen je grob najčjuvenijeg bosanskog junaka, Husein-kapetana Gradašćevića“, *Vreme*, Beograd, br. 1184, 25. novembar 1934, 7.

visine oko pet metara, s razrušenim stepenicama koje vode do njega, opasan gvozdenom ogradom, s prilično velikim stablom na samoj svojoj sredini i dva velika kamena (nišana) 'kako je to običaj na muslimanskim grobovima'. Članak je opremljen i fotografijom mezarja čiji se detalji u digitalnoj verziji ovog lista ne mogu razaznati, kao ni sami centralni Husein-kapetanov mezar, ali je ipak evidentno da je to najraniji vizuelni zapis o njegovom izgledu i položaju u prvoj polovini 20. stoljeća. Autor članka je B. Bukilica, koji tekst oblikuje u formi reportaže s historijskim elementima, ali s jasnim fokusom na akt pronalaska mezara i njegovo tadašnje stanje. Njegov zapis predstavlja najraniji moderni pisani izvor koji eksplicitno dokumentira lokaciju, zapuštenost i identifikaciju mezara Huseina-kapetana Gradašćevića u Istanbulu. Zbog toga ovaj članak ima izuzetnu vrijednost kao referentna tačka za svaku kasniju komparaciju historijskog i savremenog stanja mezara.

Hamdija Kreševljaković o mezaru Huseina-kapetana Gradašćevića (1934.)

U tekstu iz Narodne uzdanice, Hamdija Kreševljaković, potpisan kao H.K., osvrće se na pitanje mezara Huseina-kapetana Gradašćevića u Istanbulu, ukazujući na dugotrajnu zapuštenost i slabu poznatost njegovog tačnog položaja.⁷ On ne navodi da je lično pregledao mezar u Istanbulu, nego se u svom tekstu izričito referira na fotografiju, koju mu je, prema vlastitom svjedočenju, dostavio treći akter, a na osnovu koje je izvršio identifikaciju i epigrafsku analizu nišana. Imajući u vidu vremensku blizinu Fortinog otkrića (1934.) nije isključeno da je Kreševljaković iste godine ovu fotografiju pribavio preko osobe koja je poznavala Fortu ili je održavala kontakt s krugom saradnika lista *Vreme* u Beogradu.

Kreševljaković navodi da se mezar nalazi na Eyüpsultanu, kako mu je preneseno - u pravcu stare veterinarske škole Bajtarija, te da je u vrijeme njegovog pisanja bio teško uočljiv i bez adekvatne zaštite, što ne odgovara historijskom značaju ličnosti koja je tu ukopana. Posebno naglašava da su raniji podaci o smrti i mjestu ukopa Huseina-kapetana bili neprecizni ili pogrešni, uključujući i tvrdnje da je umro izvan Istanbula. Autor donosi prijepis epigrafskog zapisa na osmanskom s dobijene fotografije bez transliteracije, koji ipak omogućava pouzdanu ubikaciju mezara i tačno datiranje smrti. Na osnovu tog natpisa zaključuje da je Husein-kapetan Gradašćević umro u Istanbulu 11. rebiulahira 1250. hidžretske godine (17. avgust 1834.), te naglašava da se time prvi put sa sigurnošću utvrđuju dan i godina njegove smrti.

⁷ Narodna uzdanica. *Kalendar za godinu 1935 (1353–1354 po Hidžretu)*. Godina III. Sarajevo: Islamska dionička štamparija, 1934.

Kreševljakovićev zapis ima posebnu izvornu vrijednost, jer se ne oslanja na usmenu predaju, nego na terenski uvid, fotografiju i epigrafski dokaz. Time ovaj tekst predstavlja jedan od ključnih historiografskih izvora za rekonstrukciju ranijeg stanja mezara, kao i za komparaciju s današnjim stanjem i kasnijim novinskim izvještajima.

Snimanje zatečenog stanja i prostorna analiza lokacije mezara

Mezarje na Eyüpsultanu predstavlja jedno od najstarijih, najopsežnijih i najgušće strukturiranih historijskih mezarja u Istanbulu. Zbog kontinuiranog korištenja od sredine 15. stoljeća, višeslojnih ukopa, sekundarnih premještanja nišana, kao i izostanka jedinstvenog osmanskog registra sahranjivanja, tačan broj mezara nije moguće pouzdano utvrditi.

Ipak, konzervatorska, enciklopedijska i historiografska literatura saglasno ukazuje da se radi o izuzetno velikom mezarnom kompleksu, koji obuhvata desetine hiljada mezarnih mjesta, raspoređenih u prostorno i hijerarhijski diferencirane cjeline unutar mezarja u Eyüpsultanu.⁸ Polazeći od svih dostupnih komparativnih izvora, a posebno od fotografije objavljene 1934. godine u izdanju Narodne uzdanice za 1935., koju je publicirao Hamdija Kreševljaković, može se konstatovati da se nišani nesumnjivo nalaze u okviru iste cjeline koja se veže za mezar Husein-kapetana Gradašćevića. Ipak, uporedna analiza historijskih vizuelnih izvora i savremenog stanja na terenu jasno ukazuje na to da je tokom vremena došlo do određenih prostorno-topografskih pomjeranja, kako pojedinačnih nišana, tako i njihovih međusobnih odnosa.

Iz tog razloga, kao prvi i nužan istraživački korak, bilo je potrebno precizno konstatirati aktuelno stanje mezara i njegove neposredne okoline. U tu svrhu krajem 2025. godine izvršeno je detaljno premjeravanje. Ovakav pristup imao je i dodatni cilj - da se utvrdi da li pojedini okolni nišani pokazuju bilo kakvu prostornu, hronološku ili funkcionalnu povezanost s mezarom Husein-kapetana Gradašćevića, te da se preciznije sagleda stepen i karakter promjena nastalih u proteklom vremenskom periodu.

Pristup lokaciji mezara

Lokaciji mezara Husein-kapetana Gradašćevića može se pristupiti stepenicama koje vode s glavne ulice Balaban Yolu Sokak osigurane samo za

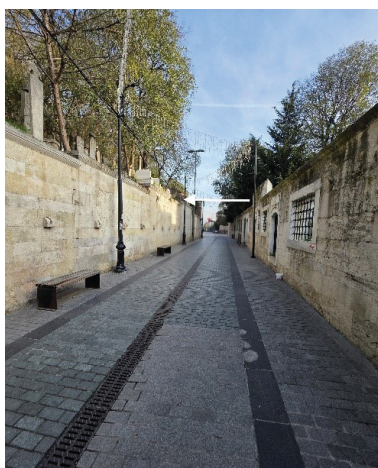
⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, cilt I, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1983, natuknica „Eyüp“, 240-260. Sadi S. Kucur, „Mezarlıklar (Eyüp Mezarlığı)“, u: *Büyük İstanbul Tarihi*, sv. 4, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2010, 432-433.

kretanje pješaka, uz koju se neposredno nalazi česma sultana Sulejmana Kanunija - Kanuni Sultan Süleyman Çeşmesi (Google Maps: 41°02'54.6"N 28°56'00.1"E). Nakon što se krene uz stepenice, prvim skretanjem ulijevo ulazi se u uski prolaz koji vodi do prve ravne površine, dužine približno 13 m. Sa ove površine prelazi se na sljedeću, višu terasu, na kojoj je smješten sam mezar Huseina-kapetana Gradašćevića. Ovakav sekvencijalni pristup, preko više uzastopnih zaravni, jasno potvrđuje terasastu organizaciju prostora i postupno savladavanje visinske razlike između glavne komunikacije i ovog sektora mezarja na Eyüpsultanu. Iste stepenice, ukoliko se s njih nastavi lijevo, bez ulaska na prvu ravan, vode uskim prolazom prema ulici kojom se nastavlja kretanje u pravcu poznatog izletišta Pierre Loti - Pierre Loti Tepesi.

Time se dodatno potvrđuje da se lokacija mezara nalazi u dinamičnom komunikacijskom čvorištu, gdje se pješački pravci prema mezarju i višim dijelovima Eyüpsultana međusobno prepliću.

Terasasta konfiguracija terena i položaj mezara

Mezar Huseina-kapetana Gradašćevića nalazi se u okomitom, terasasto oblikovanom dijelu mezarja, neposredno iznad potpornog zida uz glavnu ulicu sa imenom Balaban Yolu Sokak. Visina navedenog zida iznosi 3,9 m, širina 79 cm, dok širina same ulice iznosi 5,6 m, što jasno pokazuje denivelaciju između komunikacije i prostora mezarja. Precizna geolokacija Husein-kapetanovog mezara utvrđena je korištenjem savremenih digitalnih kartografskih alata (Google Maps), a izmjerene koordinate iznose: 41°02'54.6" N i 28°56'00.1" E.

Sl. 1. i 2. Ulica Balaban Yolu Sokak s naznačenom lokacijom mezara i nišanima Huseina-kapetana Gradašćevića (slike autora, 2025.)

Husein-kapetanov mezar smješten je na ravnoj terasastoj površini širine 2 m koja se u dužini od 20 m postepeno sužava do glavnog razdvajanja ka Pierre Lotiju sa same ulice Balaban Yolu Sokak. Ova uska terasa predstavlja međuterensku platformu, formiranu vještačkim niveliranjem, i služi kao prijelazna zona između niže i više razine mezarja. Neposredno iznad nje nalazi se sljedeća terasa širine 165 cm, na kojoj su smješteni drugi mezari, a koja je od prethodne razdvojena nižim potpornim zidom.

Sl. 3. i 4. Terasa na kojoj se nalazi mezar Huseina-kapetana Gradašćevića (slike autora, 2025.)

Iznad te terase slijedi novi i viši potporni zid koji stabilizira površinu na kojoj se nalaze mezari koncentrirani uz sami pješački put koji vodi prema Pierre Lotiju. Ovakva višeslojna i stepenasta struktura mezarja svjedoči o višefaznom oblikovanju terena i kontinuiranom prilagođavanju sepulkralnog prostora urbanim i topografskim ograničenjima. Opisani prostorni odnosi imaju direktan značaj za razumijevanje stabilnosti i kasnijih promjena položaja nišana, jer su mezari smješteni na uskim terasama, podložnim pritiscima terena, ljudskim intervencijama i periodičnim preuređenjima komunikacijskih pravaca.

Orijentacija mezara i funkcionalnost epitafnih nišana

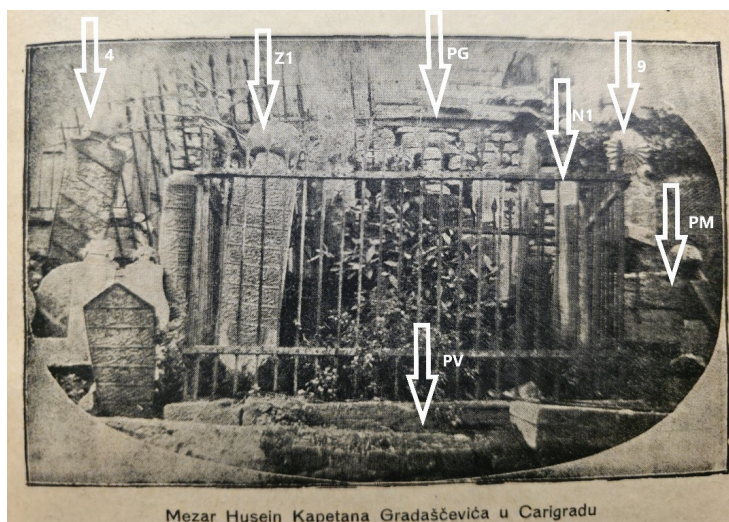
Svi evidentirani mezari u analiziranom prostoru orijentirani su prema kibli, što je u skladu s islamskom sepulkralnom praksom⁹. Međutim, karakteristično je da epitafni (natpisni) dio nišana kod svih mezara nije okrenut prema unutrašnjosti mezara, već prema pravcu kible. Ovakva orijentacija ne proizlazi iz simboličko-religijskih razloga, nego i iz jasno uočljive funkcionalne logike prostora. Naime, zbog uskog i terasasto oblikovanog terena, pristup mezarima

⁹ Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. I, Veselin Masleša, Sarajevo, 1974, 6-7.

moguć je prvenstveno s donje strane ili bočno, dok je kretanje kroz unutrašnjost mezarja ograničeno. U takvim prostornim okolnostima, orijentacija epitafnih ploha prema pravcu kible omogućava lakši vizuelni pristup, pregled i čitanje natpisa, bez potrebe za dubljim ulaskom u neposredni mezarini prostor.

Ova pojava svjedoči o pragmatičnom prilagođavanju sepulkralne prakse stvarnim topografskim uslovima, te potvrđuje da su orijentacija nišana i raspored epitafnih ploha rezultat kombinacije vjerske norme i funkcionalne nužnosti, a ne strogo idealizirane geometrijske sheme.

Prostorno-topografska analiza lokacije mezara i rasporeda nišana *Prethodno stanje prema Kreševljakovićevoj fotografiji (1935)*

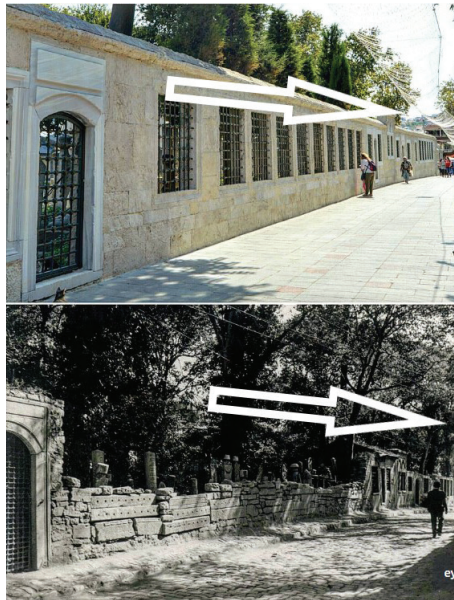

*Sl. 5. Fotografija H. Kreševljakovića iz Narodne uzdanice (1935),
(obrada autora, 2025.)*

Pouzdana identificirani i označeni objekti na Kreševljakovićevoj fotografiji su sljedeći:

- Z1. Husein- kapetan (zaglavni nišan)
- N1. Husein- kapetan (podnožni nišan)
- 5. Ahmet Riza-aga
- 9. Zeliha, majka Džemil-efendije
- PG. Podzida gornja
- PM. Podzida mala – srednja
- PV. Podzida velika – prema glavnoj ulici

Analiza historijske fotografije koju je 1934. godine objavio Hamdija Kreševljaković pokazala je da se s visokim stepenom sigurnosti danas mogu identificirati samo pojedini nišani evidentirani na toj fotografiji. To su, prije svega, zaglavni i podnožni nišan mezara Huseina-kapetana Gradaševića, označeni kao Z1 i N1, kao i nišan označen brojem 4 koji pripada Ahmetu Riza-agi (um. 1278. h. / 1861.), te malo udaljeniji nišan pod brojem 9 koji pripada Zelihi, majci Džemil-efendije (um.1259.h./1843.). Za posljednja dva nišana se komparacijom može konstatirati da se i danas nalaze na svojim izvornim pozicijama, bez uočljivih promjena u prostornom rasporedu u odnosu na stanje dokumentirano na historijskoj fotografiji. Nalazi jasno ukazuju na to da je u međuvremenu došlo do intervencija u prostorni integritet mezarja, otklanjanjem velikog broja nišana ili njihovim relociranjem, što ima direktne implikacije za razumijevanje savremenog stanja u odnosu na historijski dokumentiranu konfiguraciju. Osim navedenih promjena u rasporedu nišana, fotografija pokazuje da je mezar Huseina-kapetana Gradaševića izvorno bio ograđen željeznom ogradom (hazira), koja je vremenom, usljed prirodnog propadanja i nedostatka održavanja, u potpunosti nestala. Nestanak hazire imao je za posljedicu gubitak jasne fizičke granice mezara, čime je otvoren prostor za naknadne intervencije u njegovom neposrednom okruženju.

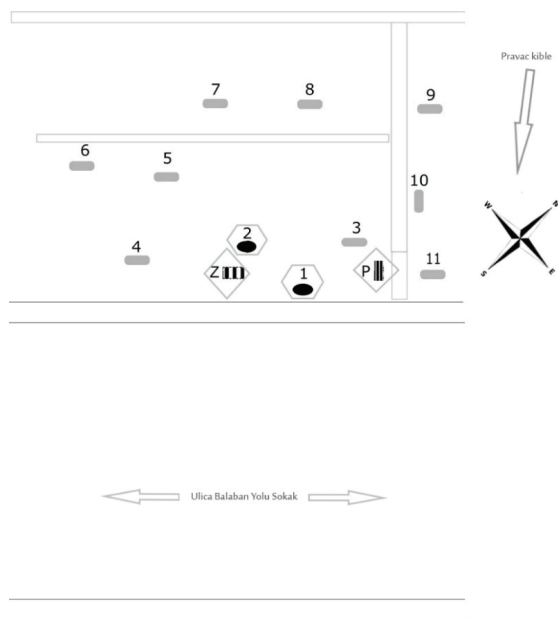

Sl. 6. Kompozitna ilustracija, sastavljena na osnovu savremenog terenskog snimka i historijske fotografije mezarja Eyüpsultan (nepoznati autor, sredina 20. stoljeća). Strelice pokazuju lokaciju mezara Huseina-kapetana Gradaševića.

Sl. 7. Balaban Yolu Sokak, Eyüpsultan (Istanbul), kasne 1960-e. (nepoznati autor).
Strelica pokazuje lokaciju mezara Huseina-kapetana Gradašćevića.

Shema aktuelnog stanja mezara i njegove okoline (2025)

Sl. 8. Prostorni odnos Husein-kapetanovog mezara i okolnih nišana
na osnovu terenskih mjerenja (skica autora, 2025.)

Na osnovu terenskog uvida i sistematskog pregleda prostora mezarja, utvrđeni su sljedeći nišani:

1. Husein- kapetan Gradašćević, umro 1250. h. / 1834. godine – zaglavni nišan (aktuelno stanje)
2. Husein- kapetan Gradašćević – podnožni nišan (aktuelno stanje)
3. Jorgandži Ibrahim-aga, umro 1252. h. / 1836. godine
4. Ahmet Riza-aga, umro 1278. h. / 1861. godine
5. Halil-efendija, umro 1237. h. / 1822. godine
6. Abdulkadir, umro 1301. h. / 1883. godine
7. Fatima-hatun, umrla 1227. h. / 1812. godine
8. Fatima-hatun – podnožni nišan
9. Zeliha, majka Džemil-efendije, umrla 1259. h. / 1843. godine
10. Mehmed-aga, umro 1264. h. / 1848. godine
11. Kćerka Emin-efendije, umrla 1246. h. / 1830. godine

Svi navedeni nišani evidentirani su u radijusu od približno 5 metara od zaglavnog nišana koji pripada Huseinu-kapetanu Gradašćeviću (broj 1 na skici), koji je uzet kao centralna referentna tačka terenskog istraživanja. Na skici su prikazane i približne pozicije zaglavnog i podnožnog nišana prema Kreševljakovićevoj fotografiji iz 1935. godine:

Z. Husein- kapetan (zaglavni nišan)

P. Husein- kapetan (podnožni nišan)

Prema tome, ovaj shematski prikaz jasno diferencira dva hronološka sloja u rasporedu nišana:

1. aktuelno stanje na terenu,
2. ranije stanje dokumentirano na fotografiji koju je objavio Hamdija Kreševljaković (1935.)

Sl. 9. Aktuelno stanje sa utvrđenim izvornim položajem nišana analogno Kreševljakovićevoj fotografiji (slika i obrada autora, 2025.).

Rezultati komparativne analize

1. Dislokacija Husein-kapetanovih nišana

Uporedna analiza pokazuje da zaglavni nišan (Z1) više ne stoji na izvornoj osi mezara kako je vidljivo na Kreševljakovićevoj fotografiji. Svega je udaljen 109 cm od bočnog i 16 cm od glavnog prednjeg potpornog zida. U aktuelnom stanju on je pomjeren ka sredini nekadašnje grobne površine za najmanje jedan metar, čime je narušena izvorna longitudinalna orijentacija mezara.

Još izraženija je dislokacija podnožnog nišana (P2), koji je premješten u sasvim suprotan smjer u odnosu na izvorni položaj, te se danas nalazi iza zaglavnog nišana oko 60 cm, čime je u potpunosti izgubljena funkcionalna logika odnosa zaglavni–podnožni. Ovakav raspored nije u skladu s osmanskim sepulkralnom praksom i jasno ukazuje na sekundarne intervencije.¹⁰

Sl. 10. i 11. Aktuelni položaj zaglavnog i podnožnog nišana Husein-kapetanovog mezara (slike autora, 2025.)

2. Pitanje stabilnosti pozicija okolnih nišana

Nasuprot tome, nišani označeni brojevima 4 (Ahmet Riza-aga, 1861.) i 9 (Zeliha, 1843.) pokazuju prostornu stabilnost i zadržavanje istih pozicija u odnosu na ranije stanje. Njihov raspored, posebno u odnosu na komunikacijske

¹⁰ Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, 9-10.

pravce i međusobne udaljenosti, sugerira da nisu bili predmet naknadnih pomjeranja u mjeri u kojoj je to slučaj s nišanima Huseina-kapetana. Trenutno na istoj terasi postojeći nišani 3 (Jorgandži Ibrahim-aga, 1836.), 5 (Halil-efendija, 1822.) i (Abdulkadir, 1883.) ne mogu se s pouzdanošću identificirati na Kreševljakovićevoj fotografiji, što otvara mogućnost da su naknadno premješteni s bliže lokacije ili da u vrijeme snimanja (1934.) nisu bili jasno vidljivi i prepoznatljivi.

Njihov današnji položaj nalazi se u zoni koja može upućivati na postepeno širenje mezarnog prostora, pri čemu su ukopi iz kasnijeg perioda vjerovatno prilagođavali raspored ranijim grobovima, uz istovremeno sužavanje slobodnog prostora oko centralnog mezara.

3. Utjecaj komunikacija i orijentacije

Na shemi je jasno ucrtana ulica Balaban Yolu Sokak, kao i pravac kible, što omogućava sagledavanje odnosa mezara prema urbanom i sakralnom kontekstu. Blizina ulice i pješačkih komunikacija povećava vjerovatnoću ljudskog faktora u dislokaciji nišana, naročito u periodima intenzivnih ukopa i preuređenja mezarja na Eyüpsultanu.¹¹

Zaključna interpretacija komparativne analize

Husein-kapetan Gradašćević ukopan je u istaknutom dijelu mezarja u Eyüpsultanu, prostoru koji nosi snažnu simboličku i duhovnu vrijednost. Ipak, njegovo mjesto ukopa ne pripada najužem, strogo elitnom pojasu mezarja u kojem su sahranjivani najviši državni i vjerski dostojanstvenici Osmanskog Carstva. Takav položaj jasno pokazuje poštovanje prema historijskom značaju Huseina-kapetana Gradašćevića, ali i granice društveno-političkog statusa koji mu je bio priznat u trenutku smrti. Shematski prikaz nedvosmisleno potvrđuje da je međusobni odnos nišana Huseina-kapetana Gradašćevića danas izmijenjen u odnosu na stanje iz 1934. godine, dok su pojedini okolni nišani zadržali relativnu prostornu stabilnost. Ova činjenica snažno podupire tezu da je do promjena došlo naknadno, usljed kombinacije prirodnih i antropogenih faktora, a ne kao rezultat izvorne sepulkralne koncepcije.

¹¹ Eyüp Cemetery, *Wikipedia, The Free Encyclopedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Ey%C3%BCp_Cemetery (pristupljeno 29.12.2025) "Eyüp Mezarlığı"; *Türkiye Dîyanet Vakfî İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyup-mezarligi> (pristupljeno 29.12.2025).

Kod nišana Huseina-kapetana Gradašćevića evidentne su značajnije prostorne dislokacije. Zaglavni nišan (Z1) danas se nalazi približno na polovini dužine mezara u odnosu na njegov položaj vidljiv na Kreševljakovićevoj fotografiji (1934.), dok je podnožni nišan (N1) premješten u suprotnom smjeru, tako da se trenutno nalazi oko 60 cm iza zaglavnog nišana, što predstavlja bitno odstupanje od izvornog rasporeda. Posebno je indikativna činjenica da kod ostalih evidentiranih mezara u analiziranom radijusu u pravilu nisu sačuvani ili nisu jasno prepoznatljivi podnožni nišani, već se uglavnom radi o pojedinačnim zaglavnim nišanima.

Ovakva situacija odgovara uobičajenoj praksi u mezarju Eyupsultan, gdje su podnožni nišani kroz vrijeme često uklanjani, propadali ili ostajali neobilježeni, naročito kod manje istaknutih ukopa. Na proces dislociranja nišana mogli su utjecati različiti prirodni i antropogeni faktori.

Među prirodnim uzrocima posebno se izdvajaju snažni i razorni zemljotresi, koji su kroz historiju u više navrata pogađali područje Istanbula, pri čemu su naročito osjetljive bile potporne strukture i terasasti dijelovi mezarja.¹²

Oštećenja ili djelimična destabilizacija potpornih zidova, a naročito velikog potpornog zida uz koji je lociran mezar Huseina-kapetana Gradašćevića, mogla su dovesti do pomjeranja tla na kojem se nalazi mezar, promjene mikroreljefa i posljedičnog dislociranja nišana iz njihove prvobitne prostorne pozicije.

Pored seizmičkih djelovanja, značajan utjecaj mogle su imati i vodene bujice, površinski tokovi i erozijski procesi, koji su, usljed specifične topografije padinskog terena i klimatskih prilika, dodatno doprinosili nestabilnosti tla i postepenim promjenama u prostornom rasporedu grobnih obilježja.¹³ Uostalom, Bukilica u prethodno citiranom članku, kao i Hamdija Kreševljaković u svojim bilješkama, eksplicitno ukazuju na nepristupačnost lokaliteta, urušenost stepenica koje vode prema mezarju, te opću zapuštenost i neodržavanost prostora.

¹² Nicholas Ambraseys, *Earthquakes in the Mediterranean and Middle East: A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009. Catalogue of earthquakes (Descriptive catalogue).

¹³ Arhivska dokumentacija i historijsko-konzervatorski izvori jasno pokazuju da je kompleks Eyüp Sultan u 19. stoljeću bio izložen ponavljanim oštećenjima i opsežnim sanacijama. Posebno je značajan veliki zemljotres iz 1894. godine, nakon kojeg su, prema dokumentima iz 1899. godine, bile neophodne konstruktivne intervencije na džamiji i turbetu, uključujući popravke nosivih elemenata i zidnih spojeva. U takvom seizmički i okolišno opterećenom kontekstu, veoma je izvjesno da su potporne i terasaste strukture okolnog mezarja bile podložne destabilizaciji, što je moglo dovesti do promjena mikroreljefa i sekundarnog pomjeranja nadgrobničkih obilježja. Pogledati: Sevil Derin, "Tarihî Süreçte Eyüp Sultan Camisi", *Sanat Tarihi Dergisi*, XXV/2 (2016), 177–191, naročito 188–191.

Također, ne može se zanemariti ni ljudski faktor, obzirom na to da se Eyüpsultan kroz stoljeća smatrao privilegiranim mjestom ukopa, zbog neposredne blizine mezara ashaba Ebu Ejjub el-Ensarija, r.a. Ova činjenica dovođila je do učestalih i kontinuiranih ukopa u okolnom prostoru, što je nerijetko rezultiralo preuređenjem terena i pomjeranjem ranije postavljenih nišana.¹⁴ Ova pojava je primjetna posebno u udaljenijim sektorima mezarja od glavnog harema na Eyüpsultanu, te rubnim njegovim dijelovima.

Sl. 12. Fotografija iz 1994. godine prikazuje veliku deponiju nišana, prikupljenih i dislociranih s različitih dijelova mezarja Eyüpsultan tokom ranijih faza urbanističkih i konzervatorskih intervencija¹⁵

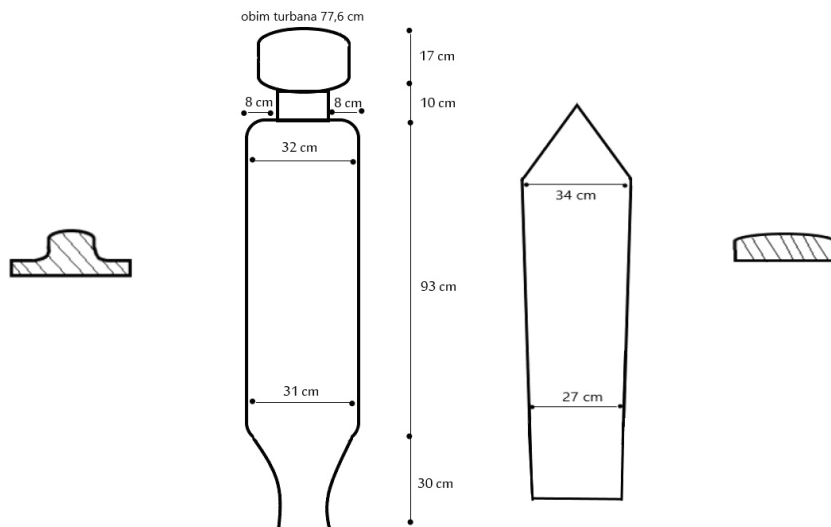
U tom kontekstu, činjenica da su oba nišana mezara Huseina-kapetana Gradašćevića — zaglavni i podnožni — ne samo sačuvana, nego i vidljivo dislocirana, predstavlja značajan istraživački indikator. Tim prije je riječ o svojevrsnoj sretnoj okolnosti, imajući u vidu da se za veći broj nišana evidentiranih na historijskoj fotografiji koju je zabilježio Kreševljaković danas ne zna pouzdano mjesto niti trag njihovog postojanja. Odsutnost većine podnožnih nišana kod okolnih mezara djeluje kao negativni komparativni pokazatelj, koji dodatno osnažuje zaključak o naknadnom pomjeranju i nišana mezara Huseina-kapetana Gradašćevića.

¹⁴ *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyup-sultan> <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyup-mezarligi> (pristupljeno 29.12.2025.) Sadi S. Kucur, “Mezarlıklar (Eyüp Mezarlığı)”, u: *Büyük İstanbul Tarihi*, sv. 4, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2010, 432.

¹⁵ Izvor: Photo by Dosseman, *Istanbul Eyüp Mosque from a cemetery* (1994), Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Ovdje treba istaći da na osnovu sistematske prostorne, hronološke i epigrafske analize nišana evidentiranih u neposrednoj blizini mezarâ Huseina-kapetana Gradašćevića, ova studija s visokim stepenom pouzdanosti omogućava isključenje pretpostavke da su u njegovoj neposrednoj blizini ukopani njegovi potomci, supruga ili njemu posebno bliski saradnici. Analizirani nišani, iako hronološki djelimično bliski, ne pokazuju genealoške, titulativne niti epigrafske pokazatelje koji bi upućivali na takvu vrstu povezanosti. Raspon datacija, odsustvo porodičnih oznaka u epitafima, kao i izostanak jasne sepulkralne hijerarhije oko centralnog mezarâ, ukazuju na to da se radi o ukopima nepovezanim sa užim porodičnim ili političkim krugom Huseina-kapetana Gradašćevića. Time se dodatno potvrđuje da mezarâ Huseina-kapetana u svom današnjem i historijski dokumentiranom obliku ne predstavlja porodičnu ili zatvorenu memorijalnu cjelinu, već je tokom vremena bio uklopljen u širi i dinamično formiran mezarâni prostor mezarâja na Eyüpsultanu.

Dimenzionalne karakteristike nišana na mezarâ Huseina-kapetana Gradašćevića

Sl. 13. Zaglavni i podnožni nišani sa mezarâ Huseina-kapetana Gradašćevića (skica autora, 2025.)

Opis zaglavnog i podnožnog nišana

Priloženi crtež prikazuje zaglavni i podnožni nišan mezara Huseina-kapetana Gradaševića, s jasno naznačenim proporcijama, mjerama i poprečnim presjecima, izrađenim na osnovu terenskog premjeravanja aktuelnog stanja. Zaglavni nišan (lijevo) ima izraženu vertikalnu, plošno-pravougaonu formu s blago zaobljenim gornjim dijelom tijela, iznad kojeg se nalazi cilindrični turban. Ukupna visina vidljivog dijela nišana iznosi približno 120 cm, pri čemu se tijelo nišana proteže u visini od oko 93 cm, dok donji dio (postamentni segment) iznosi približno 30 cm i nedostupan je za mjerenje jer je zabetoniran. Njegova dimenzija izvedena je komparacijom sa ostalim sličnim nišanima. Širina tijela nišana varira između 31 i 32 cm, što ukazuje na blago sužavanje prema donjem dijelu. Vrat ispod turbana sužen je sa obje strane po 8 cm, čime se postiže jasna vizuelna diferencijacija između tijela nišana i simboličkog turbana.

Turban je cilindrične forme, s jasno naznačenim obimom od 77,6 cm, a nadeptafni profil podijeljen je u dva segmenta: vrat i turban, visine 10 cm i 17 cm. Poprečni presjek zaglavnog nišana, prikazan uz glavni crtež, potvrđuje simetričnu i kompaktnu strukturu pri čemu je središnji poledinski dio zadržan u masivnijoj formi, dok su rubovi posebno stilizirani obostranim reduciranjem poledine. Prednji dio nišana je ravan i podijeljen u sedam pravougaonih i dvije polukružne sekcije širine 10 i 12 cm na kojima je uklesan natpis.

Podnožni nišan (desno) je jednostavnije morfologije, visine je 97 cm iznad površine tla i bez ornamentalnih elemenata. Ima karakterističan završetak u obliku stiliziranog trouglastog zabata, čija širina u gornjem dijelu iznosi 34 cm, dok se tijelo nišana prema donjem dijelu sužava na oko 27 cm. Ovakva forma podnožnog nišana u skladu je sa uobičajenom osmanskim praksom, gdje je naglasak stavljen na zaglavni nišan kao nosioca identitetskih i statusnih obilježja. Poprečni presjek podnožnog nišana pokazuje jednostavan, u poledini simetrično zaobljen profil, bez složenih volumena, što dodatno potvrđuje njegovu sekundarnu, funkcionalnu ulogu u odnosu na zaglavni nišan. U cjelini posmatrano, proporcije, oblikovanje i hijerarhija elemenata zaglavnog i podnožnog nišana odgovaraju standardima osmanske sepulkralne plastike s početka 19. stoljeća, a precizno dokumentirane mjere omogućavaju pouzdanu komparaciju s historijskim fotografijama i ranijim opisima mezara.

Postolje mezara i sekundarne intervencije u tlo

Uvid u Kreševljakovićevu fotografiju ukazuje na to da je mezar Huseina-kapetana Gradaševića izvorno imao kameno postolje (bazni sokl) u koje su bili

usađeni zaglavni i podnožni nišan. To potvrđuje i postojanje samog postamentnog segmenta na zaglavnom nišanu. Isklesane kamene baze predstavljaju uobičajeni element sepulkralne arhitekture za mezare istaknutih ličnosti u osmanskom periodu, jer jasno definiše granice mezara i osigurava stabilnost nišana. U aktuelnom stanju, kameno postolje više nije vidljivo na površini, što upućuje na to da je ili uklonjeno ili prekriveno naknadnim slojevima zemlje i nivelacijama terena. Posebno je značajno istaći da je zaglavni nišan svojim postamentnim segmentom danas usađen betonsku masu koji se nalazi ispod tankog zemljanog sloja, što nedvosmisleno ukazuje na novije intervencije, nespojive sa izvornom osmanskim praksom. Mjerenjem je utvrđeno da se zaglavni nišan nalazi na udaljenosti samo od 16 cm od velikog potpornog zida, što dodatno potvrđuje da njegov današnji položaj nije izvoran, već rezultat sekundarnog pozicioniranja nakon nestanka kamenog postolja. Ovakav način učvršćivanja nišana betonom jasno ukazuje na naknadne, vjerovatno funkcionalne ili improvizirane zahvate, izvedene s ciljem stabilizacije već dislociranog nišana. U zbiru, odsustvo vidljivog kamenog postolja i prisustvo betonskog ležišta predstavljaju materijalni dokaz promjene izvornog sepulkralnog integriteta mezara, te dodatno potkrepljuju zaključak o višefaznim intervencijama u njegov prostorni i konstruktivni sklop.

Tipološka i epigrafska komparacija nišana

Komparacijom nišana mezara Huseina-kapetana Gradašćevića s drugim nišanima datiranim u 1250. hidžretsku, donosno 1850. godinu, i u nekoliko neposredno susjednih godina, može se zaključiti da su oni u velikoj mjeri izrađivani po ustaljenim šablonima. Svi upoređeni primjerci pokazuju ujednačen visok kvalitet kamena, bez značajnijih razlika u obradi ili trajnosti materijala.¹⁶ Također je uočena izrazita sličnost u kaligrafskim rješenjima, uključujući raspored redova teksta, izbor standardnih invokacijskih formula i tipičnih završetaka s dovama, kao i podudarnost u sadržajnoj strukturi epitafa. Ovakva tipološka i epigrafska ujednačenost upućuje na postojanje standardizirane sepulkralne prakse, vjerovatno povezane s radionicama ili majstorima specijaliziranim za izradu nišana u Istanbulu u prvoj polovini 19. stoljeća.

Dodatnu potvrdu tipološke i epigrafske standardizacije pruža primjer nišana s mezara Omera-age Ahmedođlua, potomka iz loze Hasana i Husejn ibn Alija (r.a.), koji je preselio početkom rebiu-l-evvela 1250. hidžretske

¹⁶ Prijevod i komparaciju epitafa je autor izveo je u skladu s vlastitim istraživačkim aranžmanom.

godine. Ovaj nišan, osim što se nalazi u blizini Husein-kapetanovog mezara, također pokazuje identičan oblik, izrađen je od iste vrste kamena, te se odlikuje identičnim kaligrafskim rješenjem i veoma sličnom sadržajnom strukturom epitafa. Podudarnost u formi, materijalu i epigrafskom izrazu snažno upućuje na šablonsku izradu nišana u istom vremenskom okviru, vjerovatno u okviru iste ili srodnih kamenorezačkih radionica u Istanbulu. Time se dodatno potvrđuje da se nišan Huseina-kapetana uklapa u dominantni sepulkralni obrazac prve polovine 19. stoljeća, bez individualnih odstupanja koja bi sugerirala kasniju izradu ili naknadnu intervenciju.

Sl. 14. i 15. Nišan Omera-age Ahmedođlua lijevo u komparaciji sa Husein-kapetanovim desno (slike autora, 2025.)

U tom smislu, nišan Huseina-kapetana Gradašćevića ne izdvaja se po formalno-estetskim karakteristikama u odnosu na savremene primjerke, već se u potpunosti uklapa u dominantni epigrafski i tipološki obrazac svoga vremena, što dodatno potvrđuje autentičnost njegove datacije i izvornog konteksta.

Epigrafska analiza natpisa na nišanu mezara Huseina-kapetana Gradaševića

هو الحى الباقي
اياك سبحانك ايزوت
سبحانك عندنا اياك
وصلىنا بعد اياك
قلعة سيدنا غلام
زاد لربك عتاقون
زاده مرحوم السيد
نجيب بك حسين
القمي
القمي

Sl. 16. Nišan Huseina-kapetana Gradaševića sa grafički obrađenim epitafom (slika i obrada autora, 2025.)

Transliteracija i prijevod tariha:

HÜVE'L-HAYYÜ'L-BÂKÎ

On (Allah) je Živi i Vječni.

EYÂLET-İ BOSNA'DA İZVORNİK

Iz Bosanskog ejaleta,

SANCAĞINDAN GRAD(A)ÇANİCE

Zvorničkog sandžaka,

KAZÂSINA TÂBÎ' GRADAÇAÇ

Gračaničkog kadiluka

KAL'ASINDAN GRADAÇAÇ

s tvrđavom Gradačac:

ZÂDELERİNDEN OSMAN KÂPÛDAN

Gradačac-zade (Gradašćević) sin Osmana-kapetana,

ZÂDE MERHÛM ES-SEYYÎD

rahmetli, predvodnik (sejjid)

HÜSEYİN BEY RÛHİÇÛN EL-FÂTİHA

HUSEIN-BEG

Fatiha za njegovu dušu.

FÎ 11 REBÎÛLÂHİR 1250

17. avgust 1834.

Tarih uklesan na zaglavnom nišanu Huseina-kapetana Gradašćevića predstavlja vrijedan epigrafski izvor, kako za biografiju same ličnosti, tako i za razumijevanje osmanske administrativno-pravne percepcije Bosne u prvoj polovini 19. stoljeća.¹⁷ Njegova struktura slijedi klasični obrazac osmanskih nadgrobničkih natpisa, koji se sastoji od teološke formule, identifikacijskog dijela (porijeklo, status, ime), stila dove i precizne datacije. Natpis započinje formulom *Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî* - "On – Allah – je Živi i Vječni", što je u sličnim verzijama standardna invokacija u osmanskoj sepulkralnoj epigrafiji i jasno smješta natpis u islamski religijski diskurs, naglašavajući prolaznost ljudskog života naspram Božije vječnosti. Ova formula je naročito česta na nišanima

¹⁷ Transliteraciju i prijevod ovog epitafa autor ovog rada izveo je u skladu s vlastitim istraživačkim aranžmanom.

uglednih ličnosti, što ukazuje na simboličku težinu samog ukopa. Slijedi detaljna administrativno-teritorijalna identifikacija, u kojoj se Husein-kapetan eksplicitno vezuje za Bosanski ejalet, Zvornički sandžak, Gračanički kadiluk i tvrđavu Gradačac. Ovakva višeslojna teritorijalna atribucija izuzetno je rijetka na nadgrobnim spomenicima i jasno ukazuje na svijest i intenciju naručioca izrade nišana da se ovjekovječi informacija o njegovom regionalnom i političkom značaju. Genealoški segment tariha “*zâdelerinden Osman Kapudan*” potvrđuje da je umrli identificiran kao sin Osmana-kapetana, odnosno kao pripadnik kapetanske elite, što dodatno osnažuje njegov društveni status. Upotreba termina *zâde* (potomak) tipična je za osmansku epigrafiju kada se želi naglasiti porodična loza i legitimnost društvenog položaja.

Posebnu pažnju privlači upotreba izraza “*merhûm es-seyyid*” u tituli Huseina-kapetana. Iako se pojam *seyyid* u klasičnom islamskom kontekstu najčešće vezuje za potomstvo Poslanika Muhammeda, a.s., njegova upotreba u osmanskoj epigrafskoj i administrativnoj praksi nije uvijek imala isključivo genealogijsko značenje. U pojedinim slučajevima on je mogao funkcionirati i kao počasna odrednica koja označava ugled, društveni autoritet ili vodeću ulogu pojedinca u lokalnoj zajednici. U tom smislu, pojava ove titule na nišanu ne mora nužno implicirati dokazivo sejjidsko porijeklo, već može odražavati visok društveni ugled i percepciju Huseina-kapetana kao istaknutog predvodnika u svom vremenu.

Dodatnu potvrdu epigrafske standardizacije pruža prethodno navedeni natpis s nišana Omer-age Ahmedođlua, na kojem je sejjidsko porijeklo izričito i genealogijski precizirano navođenjem loze Hasana i Husejna ibn Alija (r.a.). Nasuprot tome, na nišanu Huseina-kapetana Gradašćevića stoji samo naslov *sejjid*, bez dodatnog pojašnjenja. Budući da su oba nišana tipološki i sadržajno gotovo identična, izostanak genealogijskog preciziranja kod Huseina-kapetana opravdava oprez prema tumačenju ovog naslova u strogom genealogijskom smislu. Kliše po kome se navode ime i dova “*Hüseyin Bey rûhiçün el-Fâtiha*” u skladu je sa osmanskom praksom i poziva prolaznika na molitvu za dušu umrlog, čime se nišan aktivno uključuje u ritualni i memorijalni prostor mezarja. Završni dio natpisa sadrži preciznu hronološku dataciju: *Fi 11 Rebîü'l-âhir 1250*, što odgovara 17. avgustu 1834. godine. Ova preciznost (dan–mjesec–godina) izuzetno je važna, jer omogućava nedvosmisleno utvrđivanje datuma smrti, ispravljajući ranije historiografske nejasnoće i kontradiktorne navode. Upravo ovaj element čini tarih ključnim izvorom prve kategorije.

U cjelini posmatrano, tarih na nišanu Huseina-kapetana Gradašćevića nije puki memorijalni natpis, nego kompleksan historijski dokument koji u sebi objedinjuje religijski diskurs, administrativnu geografiju, genealošku legitimaciju i preciznu hronologiju. Kao takav, on predstavlja temeljni izvor za svaku ozbiljnu analizu njegove smrti, ukopa i mjesta u kasnoosmanskoj bosanskoj historiji.

Zaključak

Ovaj rad donosi originalnu prostornu analizu mezara Huseina-kapetana Gradašćevića u Eyüpsultanu, koristeći precizne geolokacijske podatke i digitalne kartografske alate za utvrđivanje tačne pozicije njegovog grobnog mjesta. Husein-kapetan Gradašćević ukopan je u istaknutom, ali ne i strogo elitnom dijelu mezarja na Eyüpsultanu, što odražava priznanje njegovog historijskog značaja uz jasno ograničenje njegovog statusa u času smrti. Pristup mezaru detaljno je opisan kroz sekvencijalni prolaz stepenicama i terasama, što potvrđuje složenu terasastu organizaciju mezarnog prostora. U radu se ističe važnost komunikacijskih pravaca i urbanog konteksta, jer blizina glavne ulice i pješačkih zona ima direktan utjecaj na prostorne promjene nišana.

Analizom historijskih fotografija iz 1935. godine i savremenih terenskih nalaza, dokumentirane su sekundarne intervencije u rasporedu nišana, uključujući pomjeranje zaglavnog i podnožnog nišana, što odstupa od osmanske sepulkralne prakse. Posebna pažnja posvećena je morfologiji i proporcijama nišana, gdje se ističe cilindrični turban i plošno-pravougaona forma, kao i precizno mjerenje svih segmenata, što omogućava pouzdanu komparaciju sa drugim primjerima iz istog perioda. Uočeno je da su podnožni nišani kod okolnih mezara često nestajali ili nisu bili obilježeni, dok su kod Huseina-kapetana Gradašćevića oba sačuvana, ali dislocirana. Rad naglašava utjecaj prirodnih faktora poput zemljotresa i bujica, ali i kontinuiranih ljudskih intervencija zbog privilegovanog statusa Eyüpsultana kao mjesta ukopa. Epigrafska analiza natpisa na nišanu otkriva složenu administrativnu i genealošku strukturu, gdje se Bosna afirmira kao ejalet, a Husein-kapetan Gradašćević kao potomak kapetanske elite.

U radu se razmatra i značenje titule "sejjid", koja se tumači kao počasna odrednica, a ne nužno genealogijsko porijeklo. Prikazana je tipološka i epigrafska standardizacija nišana, što upućuje na postojanje specijaliziranih kamenorezačkih radionica u Istanbulu u prvoj polovini 19. stoljeća. Odsutnost izvorne hazire (željezne ograde) oko mezara dodatno je utjecala na gubitak

fizičkih granica i otvorila prostor za naknadne promjene. Uočeno je da kameno postolje više nije vidljivo, a zaglavni nišan je danas usađen u beton, što svjedoči o modernim zahvatima nespojivim s izvornom praksom. Rad donosi shematski prikaz aktuelnog i ranijeg stanja mezarnog prostora, jasno diferencirajući dva hronološka sloja u rasporedu nišana.

Zaključuje se da mezar nije porodična memorijalna cjelina, već je tokom vremena bio uklopljen u širi i dinamično formiran mezarini prostor, bez genealoške povezanosti sa okolnim ukopima. Ovakav multidisciplinarni pristup omogućava dublje razumijevanje materijalne memorije, sepulkralne prakse i urbanih transformacija u kontekstu osmanske Bosne.

IZVORI I LITERATURA

Knjige

Ambraseys, Nicholas, *Earthquakes in the Mediterranean and Middle East: A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

Derin, Sevil, „Tarihî Süreçte Eyüp Sultan Camisi“, *Sanat Tarihi Dergisi*, XXV/2, İzmir, 2016.

Kamberović, Husnija, *Husein-kapetan Gradašćević (1802–1834): Biografija*, BZK „Preporod“, Gradačac, 2002.

Karpat, Kemal H., *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State*, Oxford University Press, Oxford, 2001.

Kreševljaković, Hamdija, *Husein-kapetan Gradašćević – Zmaj od Bosne*, Hrvatska tiskara d. d., Sarajevo, 1931.

Kucur, Sadi S. „Mezarlıklar (Eyüp Mezarlığı)“, u: *Büyük İstanbul Tarihi*, sv. 4, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2010.

Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. I, Veselin Masleša, Sarajevo, 1974.

Narodna uzdanica, *Narodna uzdanica. Kalendar za godinu 1935 (1353–1354 po Hidžretu)*, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1934.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, cilt I, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1983.

Članci i novinski prilozii

Bukilica, B., „Na starom carigradskom groblju pronađen je grob najčuvenijeg bosanskog junaka, Husein-kapetana Gradašćevića“, *Vreme*, Beograd, br. 1184, 25. novembar 1934, 7.

Demir, Emir, „Konačno lociran mezar Husein-kapetana Gradašćevića“, *Preporod*, god. LXXV, br. 1291, Sarajevo, 17. septembar 2025, 35.

Audiovizuelni izvori (online)

Fondacija Spektrum Sarajevo, *Lokacija i čitanje epitafa/tariha sa mezara Husein-kapetana Gradašćevića*, YouTube video, premijerno prikazan: 1. sep 2025., https://www.youtube.com/watch?v=_kpZEGy_sU4

Elektronski (online) izvori

Eyüp Cemetery, *Wikipedia, The Free Encyclopedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Ey%C3%BCp_Cemetery (pristupljeno 29. 12. 2025).

„Eyüp Mezarlığı“, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyup-mezarligi> (pristupljeno 29. 12. 2025).

TOPOGRAPHY, IDENTITY AND EPIGRAPHIC FEATURES: A SPATIAL ANALYSIS OF THE TOMB OF HUSEIN-CAPTAIN GRADAŠČEVIĆ AT EYÜPSULTAN IN ISTANBUL

Summary

This paper examines the topography of the tomb of Husein-Captain Gradašćević in Istanbul, analysing its historical significance, spatial characteristics, and changes over time on the basis of direct field research. Husein-Captain Gradašćević was one of the most prominent military and political figures of late Ottoman Bosnia and a leading representative of the autonomous movement. However, despite the clear historiographical recognition of his historical role, the material trace of his burial site remained insufficiently researched for a long period, accompanied by vague and often contradictory information regarding its spatial and physical characteristics. Although the location of the tomb of Husein-Captain Gradašćević was identified in August 2025, the focus of this paper is not the act of identification itself, but rather a systematic topographical and spatial analysis of the tomb, based on the methods of direct field investigation.

The research, conducted in late 2025, included an on-site examination of the location, precise geolocation, systematic measurement of the tombstones (*nišani*), analysis of the spatial and topographical context, as well as a comparison with historical photographs and written sources from the first half of the twentieth century. The results obtained are presented here for the first time in a scholarly framework, while the accompanying documentation had previously undergone official verification, thereby ensuring the formal and scientific credibility of the research. The aim of this study is to provide a topographical, spatial, and dimensional analysis of the tomb, to identify changes that have occurred over the past century, and to contribute to the methodology of field research on Ottoman funerary monuments, as well as to the study of the material memory of key figures in nineteenth-century Bosnian history.

Keywords: Eyüp / Eyüpsultan; epigraphy; historical memory; Husein-Captain Gradašćević; Istanbul; comparative analysis; tomb; nišani; Ottoman Bosnia; funerary practice; field research; topography.